

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Maandelijks ledenblad van de
Geschied- en Heemkundige Kring

Sint-Guthago

Nr. 544

P209467

april 2023

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.
Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist
Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago

Werkgebied : de Zwinstreek

Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist

Correspondentieadres : Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Eric Huys*, Vierscharestreet 31, 8340 Vijvekapelle, tel (050) 361877

eric.huys@skynet.be

Voorzitster :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 050 500651

caroline.terryn@telenet.be

Ondervoorzitter, samenstelling St. Guthago Tijdingen en kringarchivaris :

Marc De Meester*, Waterstraat 2d, 8300 Westkapelle, tel (050) 627486

de.meester.marc@skynet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.be

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

Hoofdredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

fangeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771

johan.deckers@skynet.be

Bieke Hillewaert*, Vulderstraat 88, 8000 Brugge, tel (050) 311234

Thomas Hoeberigs, Knokkestraat 154, 8301 Heist, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tilleman, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tilleman@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing “Brugge voor Napoleon. Een stad onder Frans bewind (1794-1814)” door Dr. Bert Gevaert

Wanneer : zondag 23 april 2023 om 10 u.

Waar: Hey, Pannenstraat 138, 8300 Knokke-Heist (wegens onbeschikbaarheid Scharpoord).

Belangrijk : er kan niet meer geparkeerd worden op de speelplaats omdat die is heraangelegd.

Reserveren verplicht op nummer 050 630 430 (dus wel via Scharpoord).

In 2023 verschijnt de langverwachte blockbuster Napoleon van de hand van regisseur Ridley Scott. Zonder enige twijfel zal de populariteit van de Franse keizer door deze megaproductie groter dan ooit worden.

Wellicht zal er in de film geen aandacht zijn voor de bezoeken van Napoleon aan Brugge, die echter wél het voorwerp van deze lezing zijn. Wat was Brugge voor Napoleon? En was Brugge voor Napoleon of niet?

Bezoek aan de Sint-Niklaaskerk in Westkapelle

Wanneer : zondag 14 mei 2023 om 14 u.

Waar: samenkomst aan de kerk van Westkapelle

De rondleiding die wij organiseren in de kerk van Westkapelle is onder leiding van Jan Bode. Hierbij komen de geschiedenis van Westkapelle en de situering in de Zwinstreek aan bod. Er zal ook

aandacht zijn voor de renovatie van de kerk na de brand en de symboliek in het kerkgebouw.

Verslag van de lezing "Middeleeuws Brugge" door Prof. Dr. Jan Dumolyn op 19 februari 2023

Maar liefst 114 geïnteresseerden kwamen opdagen voor de lezing door Prof. Jan Dumolyn. We verwelkomden hen met volgende korte biografie.

Jan Dumolyn liep school in het Koninklijk Atheneum in Sint-Michiels en studeerde af aan de Universiteit Gent met een scriptie over “De Brugse opstand van 1436”. Daarna doctoreerde hij met een proefschrift over “Het hogere personeel van de hertogen van Bourgondië in het graafschap Vlaanderen”. Sinds 2011 is hij hoofddocent middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit Gent. Naast zijn wetenschappelijk onderzoek maakt hij er werk van om nieuwe inzichten in de geschiedenis aan het grote publiek kenbaar te maken. Zo vatte hij het onderzoek van de laatste dertig jaar over Brugge samen in het indrukwekkende boek “Brugge, een middeleeuwse metropool”. Het is al aan de tweede druk toe. Vanuit die optiek werkte hij ook mee aan de ‘canon van Vlaanderen’ die in mei openbaar wordt gemaakt en aan de televisieserie ‘Het verhaal van Vlaanderen’. Opmerkelijk is zijn bijdrage aan de aflevering over de Guldensporenslag. Hij belicht de strijd vanuit sociaal-economisch perspectief. Daarmee zet hij zijn stempel op de geschiedschrijving want de serie is zo’n succes dat hij ook in de geschiedenislessen wordt getoond. Zo zullen de komende generaties scholieren 1302 leren kennen als de sociale strijd van Pieter de Coninck en zijn broeders ambachtslui tegen de elite van patriciërs. Geen taalstrijd dus.

De professor startte zijn lezing in de Romeinse Tijd toen de Pagus Flandrensis nog een slikken- en schorrenlandschap was waar de getijden vrij spel hadden. De naam komt van 'flaum' wat drassig gebied betekent. Ook andere toponiemen verwijzen naar sompig land: Mude in Sint-Anna ter Muide komt van modder en Westkapelle was eigenlijk Waeskapelle waarbij waas ook naar modder verwijst. De bewoners waren de Menapiërs. Bij gebrek aan geschreven bronnen weten we niet of het Kelten dan wel Germanen waren; ook de archeologen tasten in het duister. Hun opgravingen hebben wel uitgewezen dat ze niet in dorpen leefden zoals de Galliërs in de strips van Asterix, maar in gespreide bebouwing van een vijftal woningen. Die moet men zich niet inbeelden als de paalwoningen uit de prentjes van 's Lands Glorie want het waren gewone huizen gebouwd op hogere zandruggen. In de 1ste en 2de eeuw waren er veel zulke terpenbewoners. Van een stedelijke kern ter hoogte van Brugge op de grens met de zandstreek was er nog geen sprake. Er was wel een haventje nabij Fort Lapin en men deed er aan zoutwinning door het zeewater te koken. De lokale bevolking leverde voedsel aan de Romeinse forten Oudenburg en Aardenburg. Ook laken werd gecommmercialiseerd: volgens geschreven bronnen werd het in

Tongeren verkocht. Zout en Menapisch varken - de ham was van uitzonderlijke kwaliteit – waren exportproducten die tot in Rome gegeerd waren. In de 3de eeuw was het Romeinse Rijk in crisis als gevolg van interne conflicten, niet als gevolg van de ‘invallen’ van de Germanen want die kregen veelal toestemming van de Romeinen om zich over de Rijn te komen vestigen. Lokale durvers konden het in die troebele tijden ver schoppen. ‘Het verhaal van Vlaanderen’ belicht de figuur van Carausius, een Menapische officier van de Romeinse legervloot die zich keizer kroonde. Eind 3de eeuw zijn de forten van Oudenburg en Aardenburg vervallen tot ruïnes. De stenen van het fort van Oudenburg zouden in de 10de eeuw gebruikt worden voor het bouwen van de Brugse Sint-Donaaskerk.

In de vroege middeleeuwen is het Brugse ommeland, in tegenstelling tot wat historici vroeger dachten, geen onbewoond ‘waste land’. Archeologen vinden wel degelijk sporen van bewoning. De kustbewoners waren typische ‘coastal societies’ die zich onderscheidden van de bevolking van de zand- en leemstreek. Enerzijds waren er wel lijfeigenen te werk gesteld op enkele grote schaapsboerderijen, bercaria van kloosters, zoals die van Graflinga bij Hoeke, maar anderzijds waren het meestal vrije mensen: vissers die ook handel dreven. Ze exporteerden zout naar Engeland en gingen er op haring vissen. Ze verscheepten als vrachtvervoerder Franse wijn naar Engeland. Kenmerkend voor hun nauwe contacten met andere kustbewoners is de taalverwantschap tussen het Oud-Engels en Oud-Vlaams; West-Vlaams is nu nog meer verwant met het Engels dan Brabants. Ook met de Friezen was er innig contact. Magna Frisia besloeg heel de kuststreek van aan de Schelde tot de Weser (bij Bremen). Dorestad, de bloeiende voorloper van Wijk bij Duurstede (provincie Utrecht) was een belangrijke afzetmarkt. De kustbewoners betaalden met klinkende munt, de Friese sceatta. ’s Winters, als het te gevaarlijk was om uit te varen, weefden ze laken van hun schapenwol. Toen al was het Vlaamse laken van superieure kwaliteit. De kustbewoners waren vrije lieden, die veel minder onder heerlijk gezag stonden dan de bevolking in de Vlaamse zandstreek en Brabant want de grond was oorspronkelijk van de Graaf van Vlaanderen: hij had immers het ‘wildernisregaal’. Dit betekende dat alle woeste gronden, zoals het

schorreengebied, toekwam aan de koning en dus aan de graaf. Die duldde geen feodale heren met heerlijke rechten naast zich, maar enkel vazallen. Dat waren leenmannen zonder typische feodale privileges zoals het recht op rechtspraak of het alleenrecht een molen uit te baten. De enige feodale heer in de kuststreek was de heer van Uitkerke en daarmee kwamen die van Blankenberge vaak in conflict. Ze werden daarin gesteund door Brugge. Uit dankbaarheid schonk Blankenberge jaarlijks een meerzwijn, d.i. een soort walvis, en als Brugge in 1436 in opstand zal komen, doet Blankenberge mee. Ook de kerkelijke macht was beperkter in de kuststreek dan in de zand- en leemstreek want het was voor vissers makkelijker om de kerkelijke tienden op haring te omzeilen dan die op graan.

In de volle middeleeuwen ontstonden de steden: dichtere bewoningskernen met een eigen bestuurlijke macht en een bevolking die werkzaam is in de handel en nijverheid i.p.v. in de landbouw. Vlaanderen was sterk verstedelijkt: waar in Europa slechts 10% van de bevolking in steden woonden was dat in Vlaanderen 30%. Enkel in Lombardije en Toscane was er een vergelijkbare verstedelijking. De drie grootste steden ten noorden van de Alpen - na Parijs - lagen in Vlaanderen: Gent, Brugge en Ieper. Brugge en Ieper telden 45.000 inwoners, Gent 60.000. Dat waren zeer grote steden in vergelijking met elders in West-Europa. Keulen had bv maar 10.000 inwoners. De steden ontstonden dank zij de grote ontwikkelingen in de landbouw, niet door de lange afstandshandel zoals Henri Pirenne - de bekende Gentse historicus uit het begin van de 20ste eeuw - meende. Volgens die theorie ontstonden steden doordat vreemde kooplui, Joden en Syriërs, die goederen van verre buitenlandse landen meebrachten, zich op het knooppunt van (water)wegen vestigden. Volgens de nieuwe inzichten is de motor van de verstedelijking daarentegen te vinden in het ontstaan van een landbouwoverschot: door intensievere landbouw was er meer opbrengst dan een boerengezin nodig had voor eigen gebruik zodat een deel van de oogst op de markt verkocht kon worden. Die markt bevond zich in stadjes die een snelle en grote groei kenden. Dat was in Vlaanderen mogelijk door een verbeterd drieslagstelsel waarbij de landbouwgrond in drie delen of slagen werd gedeeld. Elke slag kende een opeenvolgende

bezaaiing met winterkoren het eerste jaar, zomerkoren het tweede jaar, terwijl de akker gedurende het derde jaar braak lag. De verbetering bestond erin dat het derde jaar het land werd beplant met voedzame bonen die tevens als groenbemester fungeerden. Daardoor steeg in Vlaanderen de bevolking tussen 1000 en 1300 niet maal drie, zoals elders in Europa, maar maal vier. Een belangrijke uitvinding was ook de staakmolen om al dat graan voor de stedelingen te malen. De windmolen werd niet mee meegebracht uit het Midden-Oosten door de kruisvaarders zoals eerst gedacht, maar werd eind 12de eeuw uitgevonden in West-Europa. Waar - in Vlaanderen, Normandië of Engeland - is niet geweten, maar tekenend voor de intense onderlinge contacten is dat hij daar snel verspreid werd en er op 10 jaar tijd overal opdook. Aanvankelijk werd graan geteeld rond de steden, maar naarmate de Vlaamse steden groeiden kwam het graan meer uit de vruchtbare leemgronden rond Kortrijk en Picardië, waar voor 1 zak zaaigraan 13 zakken geoogst konden worden, de grootste productiviteit in heel Europa. De landbouwers van het Brugse ommeland specialiseerden zich in industriegewassen zoals meekrap. Van de wortel van die plant wordt rode kleurstof getrokken voor de textielnijverheid.

De schapen die voordien op de zilte schorrenweiden graasden werden, eens die ingepolderd waren, door de polderboeren vervangen door duurdere runderen want wol kon goedkoper worden ingevoerd uit Engeland. Naarmate de boeren meer verkopen op de markt kopen zij hun kledij, schoeisel, huisgerei,... ook op de stedelijke markt en ontstaat er een geldeconomie en een intense relatie tussen stad en platteland. Niet enkel voor goederen, maar ook voor mensen. De stad kan enkel groeien door immigratie van het platteland want de mortaliteit is er groter dan de nataliteit omdat er in de stad meer mensen sterven door infectieziekten en eenzijdigere voeding. In het platteland is er door de economische groei daarentegen een grotere bevolkingsgroei en krijgen de gezinnen er meer dan drie kinderen. Die kunnen niet allemaal op de boerderij blijven en trekken naar de stad. Vooral meisjes, want Brugge kende een vrouwenoverschot (60% vrouwen i.p.v. 51% bij geboorte). Zij vonden werk in de textiel: om wol te kaarden of te spinnen. Er was ook seizoensarbeid van mannen die 's winters in de stad werkten als ongeschoolde arbeider en 's zomers op het land als dagloner. In de polders was er vanaf 1200 tot 1500 een ontwikkeling tot steeds grotere landbouwbedrijven met een steeds grotere inkomensongelijkheid: rijke polderboeren versus een ruraal proletariaat van dagloners. In de steden was de ongelijkheid groter naarmate de stad groter was: Brugge telde enkele superrijken en een massa armen.

Naast graan was ook haring als volksvoedsel de motor tot bevolkingsgroei, economische groei en dus stadsontwikkeling. De vissers van het Brugse ommeland speelden hierin een voorname rol. Aanvankelijk werd de in Engeland geviste haring gezouten en kortstondig bewaard in korven. Vanaf de 14de eeuw wordt deze 'korfharing' vervangen door de 'tonharing' omdat haringen worden 'gekaakt' en in houten tonnen gepropt. Kaken is het verwijderen van de ingewanden zodat ze langer bewaard blijven. Kaken gebeurt op zee zodat tot in IJsland op haringscholen kan worden gevestigd. Vissershaventjes als Wenduine, Heist, Knokke, Raversijde (bij Oostende) en de stad Blankenberge hadden geen havenkom: de sloepen meerden aan op het strand. De vissersvrouwen maakten touwen en zeilen en gingen de vis verkopen. Ze gingen dagelijks te voet van Blankenberge naar Brugge: 13 km. De vissers

waren ook actief in de piraterij en de kaperij. Zowel piraten als kapers plunderden schepen, maar bij kaperij gebeurde dat in opdracht van de vorst. Zo was begin 14de eeuw koopman en kaper Jan Crabbe uit Sint-Anna ter Muiden in de Honderdjarige Oorlog afwisselend in dienst van de koning van Engeland, die van Frankrijk en de graaf van Vlaanderen.

De Zwinhavens ontstonden als vissershaventjes, maar schakelden over op de lange afstandshandel. Dat blijkt al uit oudste toltarief, dat van Letterswerve - de voorloper van Damme - uit 1160. De Zwinhavens groeiden uit tot grote steden: Damme telde in haar bloeiperiode, de 13de eeuw, 5.000 inwoners; Hoeke 2.000. Er was niet alleen concentratie van bevolking, maar ook van kapitaal. In de 13de eeuw legden kooplui samen voor een schip en voeren ze zelf mee, maar in de late middeleeuwen kwam er steeds meer specialisatie: koopman, reder, schipper,... werd een afzonderlijk beroep. Ook de havens specialiseerden. In 1324 werd dat vastgelegd in een keure: alle goederen die het Zwin opvoeren moesten in Brugge verhandeld worden behalve degene die in de keure werden opgelijst. Zo kreeg Damme de wijn en haringstapel, Monnikerede die van stokvis, Hoeke die van hout, touw en andere zaken die nodig waren voor de scheepsherstellingen die er 's winters plaatsvonden. Archeologen vonden er recent planken van koggen en ijzerslakken. Dat zijn de restanten van een smidse. De Zwinhavens stonden in functie van de handelsstad Brugge. Niet alleen op economisch vlak, maar ook op juridisch vlak had Brugge zeggenschap. De stadjes hadden een eigen schepenbank die recht sprak, maar de verliezer in de rechtszaak kon 'ter hoofde gaan', d.i. in beroep gaan bij de schepenbank van Brugge. Zo had Brugge 17 subalterne steden. Hun wapenschilden prijken op het Brugse stadhuis. Dorpelingen moesten ook ter hoofde gaan naar Brugge, maar bij het hof van het Brugse Vrije. Kortom, Brugge en het ommeland onderhielden nauwe contacten.

Caroline Terryn

Tentoonstelling Brugge en de zee

In het Brugse stadhuis kan je de gloednieuwe vaste presentatie “Brugge en de zee” bezoeken. De centrale Augmented Reality (AR) maquette werd vorig jaar gebruikt in de tentoonstelling “Verdwenen Zwinhavens” en brengt nu het verhaal van Brugge en de zee, van de Romeinse tijd tot vandaag. Een boeiend verhaal over de geschiedenis van Brugge, zowel voor Bruggelingen als voor binnen- en buitenlandse bezoekers.

Dat onderwerp is niet toevallig gekozen. Brugge dankt haar welvaart namelijk aan de verbinding met de Noordzee. Al liep de relatie met de zee soms behoorlijk woelig. Eeuwenlang heeft de stad moeten vechten. Om zichzelf te beschermen tegen het water, of juist om de verbinding met de zee open te houden.

“Brugge en de zee” vertelt het verhaal van de doorzettingskracht en de inventiviteit van de Bruggelingen om de verbinding met de zee te behouden. Aan de hand van een Augmented Reality (AR) maquette en verschillende objecten, schilderijen, prenten en foto’s illustreert de nieuwe vaste opstelling in het Stadhuis de geschiedenis van de verbinding van Brugge met de zee. Van de Romeinse tijd tot vandaag.

AR-maquette

De centrale AR-maquette werd vorig jaar gebruikt in de tentoonstelling “Verdwenen Zwinhavens” in het Zwin Natuur Park, waarvan Stad Brugge een van de partners was. De meer dan 8,5 meter lange maquette-tafel was dé blikvanger van de expo en bracht de evolutie van het kustlandschap tot leven dankzij een interactief 3D-landschap.

Provincie West-Vlaanderen, Westtoer en UGent schonken de maquette vervolgens aan Stad Brugge voor de opstelling van de historische zaal in het Stadhuis. De maquette brengt het verhaal van Brugge en de zee op een nieuwe en levendige manier in kaart. De beelden van de Zwinexpo werden geïntegreerd in de nieuwe projectie en de verhaallijn werd aangepast aan het verhaal van Brugge. Er werd ook een audioverhaal toegevoegd in het Nederlands, Engels en Frans. De maquette met AR-projectie is gebaseerd op jarenlang archeologisch onderzoek van de UGent en kwam tot stand in samenwerking met Westtoer en Timescope. De projectie op de grote maquette-tafel werd aangepast door Timescope en geïnstalleerd door Deltavox. Port of Antwerp-Bruges heeft de nieuwe vaste presentatie in het Stadhuis mee gefinancierd.

Havenstad Brugge

De geschiedenis van Brugge en de zee strekt zich uit over meer dan 2.000 jaar. Al in de Romeinse tijd zijn er sporen van havenactiviteit op de plek waar later Brugge ontstaat. In de twaalfde eeuw ontstond het Zwin, een brede zee-arm die onlosmakelijk verbonden is met de geschiedenis van Brugge als welvarende handelsstad. Op het snijpunt van land- en zee-wegen ontwikkelde Brugge zich tot dé laatmiddeleeuwse metropool van Europa. Schepen konden tot vlak bij de stad varen, een netwerk van voorhavens langs de Zwingel vormde een poort op de wereld.

Maar de natuur is ontembaar: het Zwin begint te verzanden en de Brugse welvaart komt in gevaar. Wat volgt is een strijd tegen het verval. Tot Brugge in het begin van de 20ste eeuw opnieuw een duurzame verbinding met de zee krijgt, met de bouw van de haven van Zeebrugge. Vandaag is deze haven de belangrijkste werkgever van de stad en een toegangspoort voor handel over heel de wereld.

Wuivende krabben komen ongeschonden uit vorstperiode

Het kunstwerk Wuivende Krabben van Panamarenko in het Zegemeer in Knokke had half december 2022 af te rekenen met vriesweer. Door de aanhoudende winterprik was het water uit de fontein bevroren. De ijslaag had voor een gewichtstoename gezorgd op de krabbeneilanden waardoor één koepel gedeeltelijk was gezonken. Na het dooien keerde het ponton automatisch terug naar zijn oorspronkelijke positie.

Geen secundaire schade door ijsvorming

Op woensdag 21 december 2022 werd het kunstwerk grondig geïnspecteerd door het restauratiebedrijf Art Salvage. Uit het observatierapport blijkt dat het ijs gelukkig geen secundaire schade

heeft veroorzaakt aan de 3 krabbeneilanden. De metalen koepels hebben sowieso al geen perfect ronde vorm. De onregelmatige deuken in het oppervlak zijn eigen aan het ontwerp en waren reeds aanwezig bij de installatie.

Waterballet met veel poëzie

De Wuivende Krabben is een technisch waterballet met heel veel poëzie. Aan de basis ligt een herinnering aan een reis naar het grensgebied tussen Zambia en Zimbabwe, waar Panamarenko in 1975 de Victoriawatervallen aanschouwde. Het geheel uit 2011 bestaat uit drie drijvende eilanden die samen 1395 kg wegen. Ze zijn vervaardigd van smalle banden hoogwaardig spiegelinnox. Zes kleurrijke rode krabben, gemaakt van roestvrij staal, wuiven met hun geopende grijpscharen vanop de eilanden in de wind. De krabben zijn afgewerkt met diverse verflagen in blauw, goud en rood.

Het ensemble, drijvend gehouden door grote drijvende pontons, is in omvang het grootste werk dat Panamarenko ooit realiseerde.

Bron: KH Vandaag, de nieuwsbrief van de gemeente Knokke-Heist, 30 december 2022

Napoleon Bonaparte in Brugge

www.guthago.net